Victor DURNEA

Institutul de Filologie Română „A. Philippide“ din Iaşi
„A. Philippide“ Institute of Romanian Philology from Iaşi

De la polemică acerbă la pact de colaborare: C. Stere şi A.A. Bădărău (II)

From polemic to collaboration pact

The present work intends to examine the evolution of the relationship between C. Stere, former socialist who joined the Liberal National Party, and A. A. Bădărău, former socialist and the founder of the Radical Democrat Party, which eventually merged with the Conservative Party. The relationship starts with a biting polemic, between October 1898 and March 1899, in which C. Stere is defeated, being in a very unfavourable position, as a result of his election for the position of mayor deputy of Iaşi on the Liberal lists. The defeat itself in the "fight of ideas", but especially the numerous blows which had as target vulnerable parts of his personality became an important factor in the decision of the majority of the socialist intellectuals – "the generous youth" – to join the Liberal National Party in January 1900. From the new and much stronger position, C. Stere immediately restarted the fight with the conservative politicians in Iaşi, having as target especially A. A. Bădărău, getting his revenge in a very powerful pamphlet entitled *Bădăranul boierit* (*The Boor Who Became a Boyard*).

A new round of the polemic between the two personalities takes place in the elections period in 1903 – 1904, this time the two parties having more fair-play, more mutual respect.

This was also the basis on which, later, in 1908 – 1909, a secret pact is signed between C. Stere, who had become president of the National Liberal Party Organization in Iaşi and A. A. Bădărău, who was an important name in the Democrat Conservative Party (led by Take Ionescu) – pact which functioned until the entrance of Romania in the First World War.

The study thus completes C. Stere's biography and brings into light somewhat hidden parts of his portrait. At the same time, more of his published texts are recuperated. Eventually, it brings a few new elements, which bring more light in the politic events at the end of the XIX and the beginning of the XX century.

Keywords: Romanian history, history of Romanian politics, Liberal National Party, Constantin Stere, A.A: Bădărău, Conservative Party

Institution's address: str. Th. Codrescu nr. 2, 700481, Iaşi, România, tel./fax: 0332 106 508

Personal e-mail: *victordurnea@yahoo.fr*

În 21 ianuarie 1899, editorialistul „Opiniei” semnalează, pe urmele presei conservatoare din capitală („Epoca”, „Timpul”, „Constituţionalul” ş.a.), că „socialiştii cutreieră judeţele din sudul ţării”, unde înfiinţează „cluburi ţărăneşti”. O zi mai târziu, ziarul ieşean îşi titrează prima pagină pur şi simplu *Revoluţia ţărănească*! (Editorialul se intitulează *Un pericol care ne ameninţă*.) Zilele următoare se aduc informaţii despre alte focare, despre numeroase incidente şi despre reprimări cu ajutorul armatei.

Atenţie se acordă, de asemenea, unei noi interpelări a lui V. G. Morţun, care îi cere ministrului de Interne să precizeze dacă există într-adevăr răscoale şi, în caz afirmativ, cui se datoresc. Punctul său de vedere era că totul este opera conservatorilor, cu scopul de a pune în dificultate guvernul, precum şi de „a băga zâzanie între liberali şi socialişti”.

După ce la 25 ianuarie, ministrul de Interne se mulţumeşte să declare că „nu sunt indicii că partidul conservator ar fi instigat la răscoală”, la 3 februarie, răspunzând propriu-zis la interpelare, el îi disculpă totalmente pe conservatori şi îi desemnează ca instigatori ai incidentelor rurale pe unii dintre socialişti, întemeietori ai „cluburilor ţărăneşti”, împotriva cărora, declară el, s-au şi luat măsuri drastice. Cu acest prilej, ministrul liberal revine la mai vechiul subiect al relaţiilor dintre liberali şi socialişti, declarând că „nu a fost nici fuziune, nici alianţă de la partid la partid, ci numai alianţă electorală vremelnică, la fel ca cele ce am făcut înainte vreme”. Mai târziu se va exprima şi mai tranşant: „Nu a existat nici un fel de alianţă, căci între

socialişti şi liberali este un zid care nu se poate trece."[1]

Exonerarea conservatorilor nu i-a făcut pe aceştia mai concilianţi. Pe marginea răspunsului dat lui Morţun, au luat cuvântul deputaţii Al. Marghiloman, Take Ionescu, I. Cămărăşescu, B. Delavrancea şi alţii. Cel dintâi arăta că mişcările agrare sunt „fructul colaborării electorale din noiembrie", „paralizia organelor sănătoase" decurgând tocmai din prezenţa socialiştilor în primării, în administraţie, şi că „greşeala politică" (nu un lucru făcut „cu bună ştiinţă") a guvernamentalilor îi obligă să tragă consecinţele ultime, adică să nu se limiteze la simple declaraţii şi promisiuni de corectare.

Take Ionescu

Un veritabil rechizitoriu făcea, la 4 februarie 1899, Take Ionescu. Reluând opiniile exprimate în articolul său din „La Roumanie", el aminteşte în treacăt că niciodată n-a făcut deosebire între socialişti şi anarhişti. „Am mai vorbit – spune el – despre acest punct, am vorbit şi în particular cu d. Morţun şi i-am spus şi d-sale acelaşi lucru pe care l-am spus şi d-lui Sterea, care venise acum câţiva ani să-mi ceară un mic serviciu – era vorba de un paşaport – i-am spus: de vom vorbi zece ani împreună, tot nu ne înţelegem. D-ta mie îmi faci efectul unei organizaţiuni cu totul străină minţei mele şi eu d-tale, desigur, tot aşa efect trebuie să-ţi fac. Şi cei şeapte ani pe care i-ai petrecut în Siberia nu pot singuri să explice această absolută imposibilitate, nu de-a fi de acord, dar măcar d-a ne înţelege unul pe altul. Este o lume întreagă între un socialist adevărat şi un nesocialist."[2]

Lupta se duce, firește, nu doar în parlament, ci şi în presă. Cât priveşte pe cea ieşeană, „Opinia", la început, ripostează, sub semnătura Juvenal, la acuzele aduse conservatorilor de V. G. Morţun, zeflemisindu-le în nota *Hoţul de păgubaş*[3], care se încheie cu o întrebare perfidă: „Am vrea să ştim dacă d-nii Sterea şi Crupenschi, socialişti deveniţi bărbaţi oficiali, se vor mărgini la acţiunea urbană sau vor întreprinde pe cea rurală".

Atacul se înăspreşte în 27 ianuarie, când reiterarea acuzaţiei aduse conservatorilor că ar fi inventat (sau instigat) „mişcările ţărăneşti" e taxată drept „neruşinare"[4]. În condiţiile „dezminţirii" date („cu lealitate şi energie") de ministrul Ferekyde, „Opinia" e de părere că „socialiştilor nu le rămâne decât să demisioneze".

De acum înainte, ziarul „radical" alternează atacurile contra socialismului în genere (de pildă, editorialul „*Umanitatea*"[5], în două numere consecutive, semnat cu pseudonimul Deceneu, sub care se ascunde probabil A. A. Bădărău, întrucât e mărturisit un stagiu socialist în vremea studenţiei), cu ştiri de pe frontul parlamentar (*Echilibristica partidului*, *Dacă e trădare, s-o ştim şi noi*, *Capii socialişti compromişi*, *Înfierarea unui sectar* ş.a.) şi cu note acide pe marginea reacţiilor din tabără adversă.

O primă reacţie este semnalată nu de „Opinia", ci de „Evenimentul" (după cotidianul bucureştean „Epoca"), printr-o notă, intitulată *Demisia d-lui Sterе*[6], care informează că ajutorul de primar de la Iaşi, „unul din delegaţii socialiştilor ca să trateze cu guvernul", după ce audienţa cerută în ziua precedentă ministrului de Interne i-a fost refuzată cu motivaţia lipsei de timp (ministrul trebuia să participe la un requiem pentru prinţesa Bulgariei, recent decedată), ar fi declarat unui coleg din consiliu „că se poate întâmpla ca peste două-trei zile să demisioneze […] dacă cumva tratativele cu guvernul nu vor izbuti".

Tot „Evenimentul" informa la 9 februarie că

ajutorul de primar „e hotărât să-şi deie demisia" şi că e „mirat" că „la declaraţia d-lui Ferechide, d. Mârzescu, care ştia prea bine în ce condiţiuni s-a făcut alianţa cu socialiştii la Iaşi, n-a răspuns nimic".

Ştirea referitoare la „tratative" e greu de verificat, însă cert este că, într-un interviu acordat săptămânalului junimist ieşean „Era nouă", în care apare la 7 februarie 1899, aşadar, după declaraţia din 4 februarie a ministrului Ferechide, C. Stere se menţine la părerea iniţială a lui Morţun. „Răscoalele ţărăneşti – ar fi spus el - sunt o invenţiune a unor oameni interesaţi a denatura adevărul. În fapt nu au existat nicăieri răscoale, ci numai conflicte uşoare între câteva autorităţi şi sătenii a[le] cărora drepturi nu erau ţinute în seamă." Cât priveşte „cluburile săteşti", acestea n-au fost o acţiune planificată a partidului socialist, ci rodul unei întâmplări şi chiar al unei confuzii, totul pornind de la un simplu „meseriaş" din Zimnicea, care „i-a sfătuit pe ţăranii dintr-o comună învecinată să se asocieze contra unui arendaş, ce-i înşela la măsura pământului, şi contra primarului, ce rămânea impasibil la tânguirea lor", „precedentul [fiind apoi] imitat din sat în sat"; oricum, ele sunt „constituţionale şi pacinice". Concluzia este că „opoziţia a avut interes să exploateze situaţia, de data asta de acord cu o parte din guvern în contra socialiştilor"[7].

Evident, şi negarea „răscoalelor" ori minimalizarea „mişcărilor ţărăneşti", şi atitudinea faţă de „o parte din guvern" vor fi speculate imediat de cei de la „Opinia", care „denunţă" ministrului de Interne „insubordonarea" ajutorului de primar al Iaşului (*Cine minte?*, *Socialiştii şi dl. Ferekyde*). Tot ei vor pune pe tapet necesara şi cuvenita solidarizare a reprezentantului socialiştilor cu acei membri ai partidului care sunt victime ale reprimării guvernamentale[8], în fapte, nu în vorbe, adică prin demisia din postul de ajutor de primar.

O notiţă, *D. Stere şi cantinele*, inserată în numărul din 4 februarie al aceluiaşi ziar, informa că, în aşteptarea răspunsului la interpelarea sa, V. G. Morţun propusese ca toţi cei aleşi pe listele liberale să demisioneze în semn de protest, la care ajutorul de primar ieşean ar fi replicat că „e în imposibilitate de face un astfel de sacrificiu pe altarul partidului, căci trebuie să organizeze la Iaşi… cantinele şcolare"[9].

Ştirea privitoare la protestul intenţionat e plauzibilă, chiar în condiţiile existenţei unor „tratative" (începute doar sau tergiversate?), dar se vede parţial contrazisă de o alta[10], despre o nouă „întrunire intimă" a grupului socialist, ţinută la Bucureşti, la care ar fi participat şi Stere, unde „ar fi predomnit ideea ca socialiştii naţionali să fuzioneze cu colectiviştii, iar cei internaţionali să rămâie cu ducerea mai departe a teoriilor".

În cele din urmă, ajutorul de primar şi-ar fi înaintat totuşi demisia, dar primarul N. Gane, informează „Evenimentul", „şi-ar fi luat angajamentul de a stărui pe lângă d. Ferechide de a o respinge", iar în cazul primirii, ar fi promis „să facă o deosebită sforţare pentru realegerea d-lui C. Sterea"[11].

Exasperată de situaţie, „Opinia" dă la iveală a doua zi un editorial intitulat *Către d. Stere. Scrisoare deschisă*[12], sub semnătura „Reacţionarul", ce reia temele cu alternări de ironie şi sarcasm vitriolant. Astfel, dacă epistola începe cu „neutra" constatare „Vremuri grele şi amară restriştе bântuie pe naintaşii de la nadişanca democraţiei române, scumpul meu d. Stere", formula de încheiere – „Sănătate la oameni şi la vite." - e de-a dreptul brutală. Şi totuşi, în acelaşi număr, se dădea, cu anumite rezerve, ştirea că măsura „catagrafierii" socialiştilor ar fi fost „picătura ce umple paharul": „d-l Stere şi-a trântit pălăria pe ceafă, a alergat la telegraf şi şi-a dat irevocabil demisia, cu riscul de a i se primi de astă dată".

Ştirea înaintării demisiei e urmată, peste doar câteva zile, de aceea a retragerii ei. Versiunea lui Stere asupra faptelor o comunică nu „Propaganda", ci „Evenimentul". Şi o comunică fără distorsiuni, întrucât o face într-o dare de seamă asupra şedinţei consiliului local[13]. La solicitarea unui membru al acestuia ca ajutorul de primar să-şi precizeze situaţia, cel în cauză a declarat: „Îmi vine foarte greu să răspund într-un cuvânt dacă mi-am dat sau nu demisia. E drept că într-un moment am crezut de datorie să-mi dau demisia şi am trimis-o la un prieten din Bucureşti… Acest prieten[14], după ce s-a consultat cu ceilalţi, a venit azi la Iaşi şi m-a convins să mi-o retrag pe motivul că atât timp cât sunt alesul consiliului şi consiliul nu mi-a retras încrederea, n-am dreptul s-o fac. M-am supus şi mi-am retras demisia."

În legătură cu acestea, e de reţinut o informaţie publicată în aceeaşi zi de „Opinia", care îl identifică pe „prietenul" menţionat în persoana lui V. G. Morţun (cel căruia i se atribuia şi iniţiativa „protestului"). Acţiunea acestuia ar fi fost însă urmarea „unei înţelegeri cu guvernul", el fiind „trimis în ţară să liniştească spiritele socialiste alarmate de atitudinea d-lui Ferechide". Ca atare, „a intrat în tratări cu d. Sterea ca să-şi retragă demisia […] şi l-a convins pe acesta…"[15]

Suspectă la început, întrucât, evidenţiind duplicitatea guvernului (care, pe de o parte, luase ample măsuri de represiune împotriva socialiştilor, pe de alta, „se înţelegea" cu socialiştii din parlament şi din administraţie), servea de minune opoziţiei, ştirea privitoare la „tratative" se vede tot mai mult confirmată.

În 15 februarie, în Senat, Titu Maiorescu îşi dezvoltase interpelarea, anunţată mai înainte, axată pe o deficienţă fundamentală a guvernării liberale, anume pe „lipsa de direcţie politică". În fapt, era vorba de un şirag întreg de „greşeli", între care un loc important îl ocupa alianţa liberalilor cu socialiştii. Combătând argumentele formulate anterior (în Adunarea Deputaţilor) atât de V. G. Morţun, cât şi de primul

ministru şi de ministrul de Interne, Titu Maiorescu a adus în sprijin cele declarate de şeful clubului liberal ieşean la anunţarea candidaţilor, precum şi de C. Stere, în discursurile electorale şi în articolele sale. În faţa acestora, replica lui D. A. Sturdza nu face decât să reia vechile teze (liberalii „şi-au dat osteneala […] să convertească, dacă nu pe toţi, măcar pe câţiva socialişti […], să rupă de la socialişti elementele cele mai bune, leale, conştiincioase, pentru a-i îndrepta spre o muncă spornică şi solidă în folosul patriei", în condiţiile în care trebuie să se admită că „socialiştii de bună credinţă [pot] să-şi vină în fire, să abandoneze nişte doctrine eronate şi să-şi îndrepteze calea"), teze şubrede[16] şi, oricum, defavorizând pe „aliaţi".

Implicat şi el de Titu Maiorescu, şeful „clubului" ieşean liberal, G. Mârzescu, va răspunde la rândul său, precizând circumstanţele includerii pe listele electorale a celor doi socialişti. Mai întâi, el face deosebire între socialiştii în genere, inclusiv români, şi „socialiştii cu care [este] în contact", „oameni de progres, dar nu oameni de dezordine; [care] respectă principiile formulate prin Constituţiune, respectă proprietatea". (De altfel, adaugă el, „D. Sterea şi cu d. Crupenschi, copilul lui Sandu Crupenschi, prefectul judeţului Bacău, sub guvernul d-lui Lascăr Catargi, este mare proprietar; d. Sterea are şi el avere de la părinţii săi. Primarul de la Ploieşti, d. Radovici, fiul d-lui senator Radovici, aici de faţă, are şi el mare avere".) Apoi, citează din discursul lui Stere cele spuse relativ la necesitatea, pentru partidul socialist, de a colabora cu partidul de guvernământ „progresist". Şi, în sfârşit, declară că „alianţa pe care a făcut-o este pur electorală": „N-am făcut, onorate d-le Maiorescu, o alianţă politică, căci dacă făceam o alianţă politică trebuia să ştie şeful partidului, şi noi am făcut această alianţă pur electorală comunală, fără ca măcar să întrebăm pe şeful partidului."[17]

Evident, G. Mârzescu furniza lămuririle pe care, cum s-a văzut, le aştepta de mult C. Stere, oferind, totodată, şi primului ministru posibilitatea de a respinge acuzaţia că se contrazice ori că minte pur şi simplu, dar lăsa deoparte laturi importante ale „chestiunii" (solidaritatea dintre socialiştii „săi" şi ceilalţi, iniţiativa „cluburilor săteşti" etc.), dând prilej lui Titu Maiorescu să riposteze eficient.

În ochii conservatorilor, pentru existenţa unor „tratative", a unei „înţelegeri a guvernului cu socialiştii din administraţie", pledează mai întâi faptul că ajutorul de primar din Iaşi este chiar în acest moment decorat cu Ordinul „Coroana României" în rang de cavaler[18], apoi, însăşi limitarea măsurilor de reprimare a „mişcărilor ţărăneşti" şi a celor desemnaţi drept vinovaţi de ele.

Cei ce suportă represiunea o apreciază nu drept limitată, ci foarte aspră; însă şi ei încep să împărtăşească părerea conservatorilor în privinţa lui C. Stere îndeosebi. Încă la 20 februarie, ziarul „Adevărul", cu binecunoscute simpatii pentru socialişti, insera, sub semnătura Stop, notiţa *Nu demisionează!*, în care se spunea: „D. avocat Sterea din Iaşi şi ajutor de primar pe deasupra a declarat formal că nu-şi dă demisia din această funcţie. La mai puţin nici nu aşteptam din partea acestui bărbat cu idei atât de înaintate, care a rupt încă mai de mult cu prejudiţiul demisiunilor şi care zice bogdaproste că a putut scăpa de pacostea socialismului. D. Sterea rămâne la post tocmai pentru ca să nu postească în opoziţie, când pâinea este amară, iar bugetul plin de deficite. Cu alte cuvinte: prietenul Edelstein surghiunit peste graniţă, iar prietenul Sterea în caşcavalul bugetar. Aşa partid socialist mai rar!"[19]

Nota era reprodusă, cu satisfacţie, *in extenso* de „Opinia", care, ca şi „Evenimentul", exploatase pe cât putuse, cum s-a văzut, ideea „îmburghezirii" socialiştilor aleşi în administraţia locală. La rândul ei, decoraţia acordată ajutorului de primar ieşean prilejuieşte noi şarje de sarcasm[20].

În acest context, C. Stere are ocazia, din nou, să-şi explice atitudinea şi să riposteze atacurilor la care e supus. În 20 februarie, el acordă un interviu directorului ziarului „Adevărul", venit special la Iaşi, interviu care vede lumina zilei patru zile mai târziu[21]. Întrebat asupra demisiei, intervievatul relatează: „Înainte de alegeri, nu făceam politică, nici socialistă, fiind în oarecare divergenţă de idei cu căpeteniile socialiste, şi politică liberală ori conservatoare nu făcusem pentru că nu aparţineam acestor partide. În ajunul trecutelor alegeri comunale, liberalii din Iaşi au venit la mine şi mi-au propus să intru în consiliul comunal, oferindu-mi şi postul de ajutor de primar. Le-am răspuns că eu sunt socialist şi că personal nu pot intra, ci ca reprezentant al grupării şi astfel cum sunt, declarând că aparţin ideilor socialiste. Toate aceste condiţiuni au fost admise şi în întrunirile electorale eu am declarat ceea ce sunt. Intrat ca socialist, era natural ca să-mi dau demisia, atunci când d. Ferechide a luat măsurile nedrepte şi nemeritate împotriva socialiştilor şi organizaţiilor săteşti. Am crezut însă că aceasta trebuie să fie o măsură colectivă şi de aceea, pe de o parte, am scris celorlalţi consilieri comunali din ţară, cerându-le avizul, iar pe de altă parte, văzând că răspunsurile întârzie, am trimis avizul unui prieten din Bucureşti cu rugăciunea să o înmâneze ministrului de Interne. Amicii mei m-au deconsiliat să fac acest pas. În prima linie, mi s-a adus argumentul că aici este vorba de o cestiune locală, că de liberalii ieşeni nu sunt dezaprobat. Ca argument hotărâtor mi s-a dat şi acesta, care mi-a făcut să tacă toate scrupulele: sau ai fost ales, mi s-a zis, în urma unui cartel electoral sau nu ai fost ales astfel. În secundul caz, ar trebui să zici că ai fost ales prin propriile tale puteri, în primul însă, existenţa cartelului dezminte cele zise de d. Ferechide – şi că aşa este e faptul că liberalii locali n-au negat niciodată existenţa cartelului."

Răspunsul, cum se observă, la un moment dat deviază de la „chestiune": în cele din urmă, cauza demisiei (înaintate şi apoi retrase) ar fi nerecunoaşterea de către conducerea centrală a partidului liberal a „cartelului" cu socialiştii. Devierea este constatată şi de ziarist, care revine cu o întrebare privitoare la „necesitatea unei protestări faţă de cele săvârşite de guvern contra socialiştilor şi sătenilor şi împotriva libertăţilor publice".

Intervievatul evită însă din nou, cu abilitate, să dea răspunsul. Profitând de faptul că directorul „Adevărului" se referise şi la „risipirea bănuielii aruncate de d. Sturdza" (în speţă, că respectivii socialişti aleşi pe listele liberale intraseră propriu-zis în partidul de guvernământ), C. Stere afirmă doar că „numele său n-a fost pronunţat de primul ministru" şi că el însuşi n-a declarat niciodată că a intrat în partidul liberal.

Cât priveşte măsurile luate de ministrul de Interne, apreciate deja drept „nedrepte şi nemeritate", la o revenire, capătă noi calificative - „arbitrare" şi chiar „o eroare", întrucât, se explică, ele „au adus mai mult rău liberalilor decât socialiştilor", „răscoalele săteşti inventate de conservatori" atingându-şi scopul, acela de „a lovi în liberali". Intervievatul mai dă de înţeles că respectiva „eroare" nu trebuie taxată prompt şi aspru de socialişti, politica lor urmând a fi discutată „când lucrurile se vor mai linişti şi clarifica [de] un fel de congres al căpiteniilor socialiste din ţară".

Foarte ponderat se arată C. Stere şi în problema „cluburilor săteşti", pe care le consideră „şi legale, şi paşnice", dar organizate într-un moment neprielnic şi într-un chip imprudent, ele nefiind propriu-zis socialiste. (Ca atare, însăşi afilierea lor la „clubul muncitorilor" din Bucureşti ar fi fost o greşeală.)

Ajuns în acest punct şi împins de ziarist să se pronunţe, în sfârşit, asupra „goanei contra socialiştilor" şi asupra expulzărilor, C. Stere se mulţumeşte să spună că „nu înţelege legătura dintre ultimele şi mişcarea ţărănească", că „măsurile represive sunt nelegale" şi adaugă: „… personal, eu nu le pot pune în sarcina întregului guvern liberal, deoarece văd multe semne de reviriment la adresa acestui partid […] în atitudinea blajină a presei liberale, a vorbitorilor parlamentari şi mai ales a d-lui Mârzescu, la Senat". Şi continuă: „Îţi mărturisesc însă că pe mine ce mă îngrijeşte [îngrijorează] mai mult e atitudinea neruşinată a conservatorilor uniţi cu radicalii, care cer guvernului suprimarea ilegală a socialismului. În ziarul local «Opinia», d-nul Bădărău, de pildă, cere guvernului să izgonească pe toţi profesorii socialişti, să expulzeze din Iaşi pe toţi socialiştii şi să sechestreze toate scrierile social-democratice, până şi codul lui Crihan. Faţă de această atitudine, eu nu văd pe viitor pentru noi decât o atitudine: ori să dispărem din viaţa publică, ori să dăm mâna cu orişicine pentru a zdrobi acest partid reacţionar şi capabil de orice nelegiuire."

La întrebarea lui C. Mille dacă nu cumva „şi liberalii fac acelaşi lucru", intervievatul constată că „între cele două atitudini există nuanţe": „Faţă de imprudenţa socialiştilor de a organiza la sate cluburi, în chipul cum s-a făcut, se explică psihologiceşte, dacă nu se justifică, faptul că guvernul şi-a pierdut capul şi să întreacă măsura, mai ales faţă de atitudinea conservatorilor. La conservatori însă se vede lipsă de orişice frică şi ruşine în agitaţiile lor sanguinare."

Explicaţia e întregită de reafirmarea „intimei păreri" asupra „viitorului socialismului în România", cu care se şi încheie interviul: „Cred că un partid socialist român în sensul occidental nu poate exista la noi, neavând raţiune de a fi. Dacă, prin contactul de idei între Apus şi noi, e firesc să existe în ţara noastră oameni cu idei socialiste, în luptele politice ei nu se pot afirma decât ca o grupare democratică şi progresistă, legalistă şi paşnică, într-un cuvânt să aibă rolul partidelor înaintate, radicale sau extrem liberale din Occident".

Interviul nu putea, evident, să nu declanşeze riposte[22]. Chiar în ziua următoare, „Opinia" publică un articolaş intitulat *Pomanagiul preser*[23], care începe prin a afirma că Stere „are mania interviurilor […] el tot se încearcă a-şi tălmăci apucăturile politice, căci, după cum se vede, d-sa e cel dintâi care-şi dă sama că aceste apucături au nevoie de oarecare lămurire". Ideea e susţinută prin reiterarea celor spuse despre „alipirea" proaspătului cetăţean al Iaşului la diferite formaţiuni politice şi despre succesivul său recurs la organele lor de presă. În circumstanţele momentului, însă, pentru „a dovedi că există în adevăr socialişti de guvernământ şi socialişti de dubă [care pot fi arestaţi şi închişi]", el nu mai putea apela la ziarele liberale şi conservatoare, acestea fiind „unanime în a lăuda măsurile de represiune în contra socialiştilor". De el „s-a îndurat" totuşi, deschizându-i coloanele „Adevărului", C. Mille, cu toate că „îl persiflase cu câteva zile mai înainte". „Condus cu multă iscusinţă", interviul însă „oglindeşte perfect starea psihologică, sociologică şi zoologică a d-lui Sterea şi se poate condensa într-un strigăt dureros de răzbunare în contra partidului conservator, în general, şi a d-lui Bădărău, în particular, pentru că *Opinia* râde când numără pocniturile d-lui Ferechidi."

Ideile sunt reluate într-un mod mai elaborat în editorialul numărului următor, nesemnat, dar scris probabil de însuşi A. A. Bădărău şi intitulat *O răfuială*[24]. Încă de la început, adversarul este încadrat „acelei categorii de oameni care cred a impune opiniei publice bătând toba mare de la bâlci asupra numelui lor", care, altfel spus „[cred] că zvoana mare înlocuieşte meritele şi munca pe care orice om, din moment ce voieşte a figura în politică, trebuie să le posede". Concluzia este „întărită" de schiţa unui bilanţ al activităţii socialistului ajuns în administraţia liberală - „Prin un stagiu de trei ani în ţară, prin un discurs rostit în sala Pastia şi prin o demisie dată şi retrasă de nenumărate ori, d-sa voieşte

a-şi croi un viitor politic şi a-şi crea un trecut ce-i lipseşte" - şi de un pronostic, după care „d. Sterea, orice ar face, tot necunoscutul de ieri va rămânea […] faima sa nu va trece barierele oraşului". Totul, pentru că, în definitiv, el „se face cunoscut de ieşeni nu sub aspect favorabil", cât priveşte „lealitatea şi cinstea politică".

După scrisoarea adresată ziarului „L'Indépendance roumaine", noul interviu al lui C. Stere, se spune, „cuprinde un întreg program demn de un socialist colectivizat în forul său intim de mult şi care nu aştepta decât o ocaziune pentru a se transforma pe faţă". În sprijin sunt aduse afirmaţiile făcute acolo, relativ la iniţiala neînregimentare în partidul socialist (cu ale cărui „căpetenii" recunoaşte a fi „în divergînţă de idei"), dar la asumarea sarcinii de a-i fi „reprezentant" în situaţia creată de pactul electoral cu liberalii. În continuare, e reliefată inconsistenţa justificărilor pe care le aduce ajutorul de primar lipsei sale de reacţie la tratamentul suportat din partea liberalilor, precum şi negarea realităţii, în contra tuturor, inclusiv a liberalilor, a guvernului, ceea ce îl aduce în postura de „funcţionar în rebeliune cu ministrul său".

Pentru autorul editorialului, declaraţia din interviu, anume că „ziarul «Opinia» a cerut guvernului să expulzeze pe toţi profesorii socialişti, pe toţi socialiştii din Iaşi", este „culmea neadevărului", „neadevăr sfruntat", pentru că, pe de o parte, constituţia interzicea expulzarea *cetăţenilor români* şi, pe de altă parte, se ceruse, în fapt, autorităţilor doar „să pedepsească delaolaltă pe toţi instigatorii, nu rezumându-şi acţiunea şi severitatea numai în contra unor desculţi, ci începând de sus, de la cei ce au implântat în ţară aceste periculoase teorii, de la d-ni Nădejde, Diamandi şi chiar de la dl. Sterea, dacă nu-şi reclamă din nou precioasa sa individualitate".

Reluând cele spuse de intervievat cu privire la „soarta socialismului în România", anume „să dispară din viaţa politică ori să se alieze cu oricine pentru a zdrobi partidul conservator", autorul editorialului se rosteşte, ironic, în favoarea primei soluţii: „Rămâne lui d. Sterea să dispară." Şi adaugă: „Noi respectăm orice opinie sinceră, fie ea chiar socialistă, dar când sub masca unor principii cineva ascunde falşitate şi duplicitate, îi spunem: mai bine dispari decât să fii nevoit a o face sub oprobriul public".

Am spus mai sus că textul pare să fie scris de A. A. Bădărău. Şi aceasta pentru că el este cel care trimite o scrisoare directorului „Adevărului", unde e găzduită în chiar ziua apariţiei editorialului *O răfuială*. Şeful „radicalilor" ieşeni declară de la început „absolut neadevărate alegaţiunile d-lui Sterea [privitoare la faptul că s-ar fi cerut prin «Opinia», expulzarea socialiştilor din Iaşi şi confiscarea cărţilor cu conţinut socialist]" şi „[se] ofer[ă] să dea în folosul propagandei socialiste şi sub forma pe care veţi crede-o de cuviinţă salariul [său] de profesor pe un an sau, în sumă rotundă, 10.000 de lei, dacă, în ce-[l] priveşte, s-ar adeveri vreuna din afirmaţii".

A. A. Bădărău îşi încheie scrisoarea astfel: „Cred că şi dv. veţi aprecia că, chiar când cineva are nevoie să găsească un pretext pentru a explica de ce nu iese din caşcavalul liberal în care a intrat, nu e cinstit să croieşti calomnii pe socoteala altora."

În replică, ajutorul de primar ieşean adresează şi el o scrisoare deschisă ziarului „Adevărul", în care apare sub titlul *Conservatorii, Radicalii şi Răscoalele*[26]. În prima parte, C. Stere aduce în sprijinul celor spuse în interviu o suită de pasaje extrase din coloanele „Opiniei", care, chiar scoase din context, puteau fi interpretate totuşi numai *in extremis* drept cereri de arestare şi expulzare. Doar enunţată, nu şi dovedită, rămâne, de asemenea, învinuirea adusă „Opiniei" de a fi recurs la „*denunţări falşe, citând pe nume* pe nişte profesori şi preoţi, cari nici nu fac parte din gruparea socialistă, ca făcând instigaţii la răscoale". (Şi temeinicia ei e aproape imposibil de verificat.)

Partea a doua a scrisorii este dedicată refutării acuzaţiei de calomnie pe care i-o aduce A. A. Bădărău, fiindcă i-au fost atribuite textele cu pricina. Faptul că ele văd lumina zilei fără vreo semnătură, afirmă epistolierul ironic, constituie „un vestigiu de pudicitate"[27] şi, prevalându-se de el, adversarul ar recurge la un simplu „truc advocăţesc". Nu mai puţin, Stere însuşi recurge la un „truc", abandonând terenul strict juridic, unde e foarte vulnerabil. Astfel, el declară: „Dar, pentru Dumnezeu! Nici n-am spus, nici n-am putut spune că aceste articole sunt scrise de mâna d-lui Bădărău […] Şi nu e indiferent, la urma urmelor, cine e autorul material al acestor flori de publicistică? D-l A. A. Bădărău este membru în comitetul de direcţie al «Opiniei». Mai mult, d-sa este sufletul acestei gazete, care pentru toţi ieşenii e atât de identificată cu persoana d-sale, încât toată lumea nu se miră că ea susţine vederile d-lui Bădărău nu numai în politică, ci, de pildă, şi în procesele pe care d-sa le are în instanţele judecătoreşti. Deci am tot dreptul, dacă «Opinia» cere izgonirea profesorilor socialişti, expulzări în masă, confiscări de cărţi, arestări, chiar acolo unde, precum e cazul în Iaşi, socialiştilor nu li se poate imputa nici măcar nenorocitele cluburi ţărăneşti, dacă comite cu bună ştiinţă denunţări falşe şi denaturează cu voinţă adevărul, să afirm că şi asupra domnului Bădărău şi mai ales asupra d-sale cade răspunderea pentru aceste bacchanalii neruşinate."

Proclamându-şi victoria („Socot 10.000 lei câştigaţi pentru «propaganda socialistă»…), C. Stere adaugă că ea e cu atât mai mare, cu cât directorul „Opiniei" „recurge la subterfugii advocăţeşti şi nu dezaprobă sus şi tare campania sanguinară a gazetei ce o dirigează, spre a-şi declina în mod loial responsabilitatea". El nu mai spune nici un cuvânt despre ceea ce afirmase (în interviu) a fi singura „atitudine" posibilă a socialiştilor, având ca obiectiv „zdrobirea" conservatorilor aliaţi cu

radicalii, nimicirea, eliminarea lor de pe scena politică, afirmație ce contrazicea flagrant teoriile privitoare la esența luptei politice (lupta dintre ideea conservatoare și cea liberală) și la *obligatoria* succesiune a regimurilor respective în evoluția societății, afirmație ce justifica, în ultimă instanță, principiul partidului unic.

Partea adversă îi va contesta, evident, victoria. Un articol, intitulat *Iar d. C. Stere*[28xxv], nesemnat, declară răspicat: „Orișicine, afară de d. Sterea, a înțăles, cetind aceste reviste[29], că ceea ce ne-a revoltat din purtarea guvernului față cu socialiștii n-a fost asprimea[30] măsurilor luate de către d. Ferichidi, ci fățărnicia și inichitatea lor, deoarece acele măsuri nu erau îndreptate decât în contra unor păcătoși fără însemnătate, pe când fruntașii socialiștii, ca d-nii Sterea & C-ie, stăteau nesupărați nici de guvern, nici măcar de conștiința lor, în slujbele ce le căpătaseră *în calitatea lor de socialiști*."

După ce se documentează, încă o dată, afirmația că ajutorul de primar ieșean „nu citește și nu aude decât ceea ce îi prieste", prin lipsa lui de reacție față de cunoscutele de-acum declarații și fapte antisocialiste ale conducătorilor liberali, articolul se încheie cu următorul sfat: „Să lese d. Sterea duplicitatea sa politică la o parte și să se declare fie orice va voi, socialist, colectivist sau junimist, numai s-o declare și să se poarte după declarația lui, și atunci îl vom lua la serios, căci numai buna credință poate fi respectată."

Atacul este reluat în numărul următor al „Opiniei" prin două articolașe: *Recunoștința d-lui Stere* și *10.000 de lei!...*[31] Ultimul îl persiflează, nu fără abilitate, pe adversar, considerat „om cu noroc"[32]. Mai interesant e totuși primul, care debutează prin constatarea: „Conservatorii nu au simpatiile d-lui Sterea. Iar nouă, celor de la «Opinia» ne caută noduri în papură. Nu ne așteptam la atâta furie din partea d-sale, căci multă vreme îl consideram ca un *tânăr generos* și recunoscător, cu simpatii pentru partidul conservator. Ceea ce ne îndrituia la aceasta a fost tot trecutul d-sale, precum și poziția sa actuală, datorită în mare parte conservatorilor."

Parțial și mai mult prin aluzii, lucrurile mai fuseseră spuse și înainte. De data aceasta, un plus de detalii atestă inspirația direct de la cei ce au fost implicați și nouă și „ingenioasă" este explicația „manifestării *sui generis* a recunoștinței datorate" (prin „injurii și calomnii"), trăsătură de caracter ce se adaugă deja celor invocate: lipsa de lealitate, nesinceritate, duplicitate și rea-credință.

Odată cu aceste articole, „Opinia" nu se mai ocupă de C. Stere, care nici el nu mai revine la atac.

Începută mai de mult, campania de răsturnare a guvernului liberal ia amploare, lovitura de grație venind nu de la „mișcările agrare" și „alianța cu socialiștii", ci de la mai vechea chestiune a așa-numite „rente" a Școlii românești din Brașov. Mari întruniri publice, manifestații de stradă pe această temă l-au determinat pe primul ministru D. A. Sturdza să-și dea demisia la 30 martie 1899, în urmă Regele Carol I însărcinându-l pe conservatorul G. Gr. Cantacuzino cu formarea guvernului, căruia îi revine și organizarea alegerile parlamentare.

În Iași, (și probabil nu numai aici) noul prefect dizolvă, la mijlocul lui aprilie 1899, consiliul local și îl destituie pe primar. În locul acestuia, interimar, este numit A. A. Bădărău.

Alegerile comunale și cele generale (pentru Adunarea Deputaților și Senat) au fost fixate pentru perioada 27 mai-2 iunie 1899 și, firește, sunt pierdute de opoziție. Pe lista liberalilor, la Iași, a figurat, la colegiul II, și C. Stere, fără să se precizeze în ce calitate. Lupta electorală pare să nu fi fost, cel puțin în presă, prea încrâncenată. Oricum, nu am înregistrat atacuri directe la adresa fostului ajutor de primar[33]. El nu întrunește însă decât 174 de voturi[34], câștigător la colegiul respectiv fiind G. A. Scorțescu, cu 1474 de voturi. În ce-l privește pe A. A. Bădărău, el este ales concomitent primar și deputat.

Înfrânt vădit și în polemică, și în lupta electorală, C. Stere nu era însă omul care să se retragă din viața politică (cum fusese sfătuit), să renunțe la luptă și să nu se gândească la o răfuială „sângeroasă", aptă să-i lecuiască rănile primite. Și răfuiala nici nu a întârziat prea mult.

Note:

1. „Monitorul Oficial. Dezbaterile Adunării Deputaților" 1898-1899, p. 431, 445.
2. *Ibidem*, p. 455. În ochii lui C. Stere, cele spuse acum de Take Ionescu vor cântări foarte greu și, cu primul prilej, îi va „plăti polița". Rostindu-se, în ședința Camerei Deputaților din 16 ianuarie 1903, în „discuția cu privire la alegerea de la Romanați", de validare a alegerii ca deputat a omului politic respectiv, el spune: „[acum patru ani] deși eu pe atunci eram un simplu avocat de provincie [sic!], d. Take Ionescu nu s-a jenat să mă atace în această incintă, nu s-a sfiit, în lipsa mea și în împrejurări foarte gingașe, să-mi dea o lovitură de… cavaler."
3. În nr. 208, din 24 ianuarie 1899, p. 1.
4. „Reptila locală [«Propaganda»] și socialiștii în pâne au [avut] nerușinarea de a arunca pe spatele partidului conservator actuala mișcare țărănească, care tulbură liniștea colectiviștilor și digestia d-lor Sterea și Crupenschi" (*Declarația d-lui Ferekyde*, în nr. 210, din 27 ianuarie 1899, p. 1).
5. Nr. 211-212, din 28 și 29 ianuarie 1899, p. 1.
6. Anul VI, nr. 1733, din 30 ianuarie 1899, p. 1.
7. Din *Carnetul săptămânei. Interview cu dl. C. Stere*, în „Era nouă", anul X, no. 439, din 7 februarie 1899, p. 2.
8. Ziarele informează despre arestarea inițiatorilor „cluburilor" sătești, I. Banghereanu și T. Ficșinescu, despre interogatoriul luat lui I. Nădejde și percheziția de la sediul partidului, despre expulzarea câtorva socialiști ce nu aveau cetățenie română – Adolf Clarnet, Luigi Brunetti, Samuel

Gutman, Natan Grinberg, Şulim Edelstein şi Sache Petreanu (Isac Rubinstein), acesta din urmă redactor la „Adevărul".
9. În „Opinia", nr. 216, p. 1.
10. *Evoluţie*, în nr. 219, din 7 februarie 1899, p. 1.
11. *Ultime informaţiuni*, nr. 1742, din 12 februarie, p. 3.
12. Nr. 223, din 12 februarie 1899, p. 1.
13. În nr. 1746, din 18 februarie 1899, p. 2.
14. Cu acest cuvânt erau desemnaţi, de către socialişti, colegii de partid.
15. În nr. 228, din 18 februarie 1899, p. 2.
16. I-a fost uşor lui Titu Maiorescu să le respingă: „… este o periculoasă contrazicere când primeşte în administraţiunea comunei Iaşi pe socialişti ca socialişti şi acum vine şi ne vorbeşte că socialiştii ca socialişti nu sunt buni, ci numai dacă sunt convertiţi, dacă trec în partidul naţional-liberal".
17. „Monitorul oficial. Dezbaterile Senatului. 1898-1899", p. 308.
18. Faptul este anunţat de presă în 22-23 februarie 1899.
19. Anul XII, nr. 3443, din 20 februarie 1899, p. 1.
20. *Un al doilea Jeszenski*, în „Opinia", nr. 233, din 24 februarie 1899, p. 1; *D. Sterea şi principiele sale*, idem, nr. 234, din 25 februarie 1899, p. 1.
21. C. Mille, *Un ajutor de primar socialist. Interview cu d. C. Stere*, în „Adevărul", anul XII, nr. 3447, din 24 februarie 1899, p. 1-2.
22. De pildă, Le Bourgeois, *Moralité*, în „La Roumanie", anul II, nr. 108, din 26 februarie 1899, p. 1.
23. În nr. 235, din 26 februarie 1899, p. 1.
24. În „Opinia", nr. 236, din 27 februarie 1899, p. 1.
25. Autorul articolului îşi întreabă, desigur retoric, adversarul: „Dar mai reprezentai d-ta acel grup, din moment ce aveai păreri deosebite?". Şi încheie: „Nu are nevoie de aceasta d. Sterea, când e vorba de buget. Se împacă d-sa atunci cu orice idei şi divergenţele îi trec ca o boală ce nu e bine să o ai decât când e vorba de discuţii de principii, iar nu când e vorba de discuţii bugetare".
26. În nr. 3455, din 4 martie 1899, p. 1. Scrisoarea e reprodusă fragmentar şi în „Propaganda", nr. 193, din 5 martie 1899, p. 3.
27. C. Stere însuşi nu-şi semnase multe articole ori le semnase cu pseudonime şi la fel va proceda multă vreme. Şi, cel puţin în anumite cazuri, a protestat şi va protesta când paternitatea lor a fost dezvăluită.
28. În „Opinia", nr. 242, din 6 martie 1899, p. 1.
29. În epocă, termenul are şi sensul de „editorial".
30. Logic, aici e locul antonimului: „lipsa de asprime", „blândeţea" măsurilor respective.
31. Nr. 243, din 7 martie 1899, p. 1. Primul este nesemnat, cel de-al doilea poartă semnătură Juvenal.
32. „Cu o lovitură deci, d. Sterea umblă să prindă trei iepuri deodată. Neexplicându-se ce este şi ce vrea, d-sa rămâne socialist, se bucură de binefacerile bugetului şi capătă premiuri pentru club. Un om cu aşa noroc mai rar."
33. Prima pagină a ziarelor conservatoare e ocupată de „afacerile" primarului N. Gane, apoi de fraudele fostului preşedinte al comitetului Teatrului Naţional, fostul senator Andrei Vizanti, care şi fuge din ţară, stabilindu-se în Statele Unite ale Americii, unde, amestecat se pare în lumea interlopă, moare asasinat.
34. În „Opinia", nr. 264, din 2 iunie 1899, p. 3, o „informaţiune" spune că „d. Sterea se retrage din clubul colectivist, în urma purtării ce a avut marele partid faţă de candidatul socialist-colectivist, purtare care a fost o adevărată tragere pe sfoară, [şi că] nu va ierta niciodată pe ocultiştii care i-au pus candidatura, pentru a-l compromite, făcându-l de râsul tipografului Mancaş, care l-a întrecut cu multe voturi."

Bibliography

Durnea, Victor. *C. Stere, collaborator at "New Era" magazine, belonging to Junimea* [*C. Stere, colaborator al junimistei „Era nouă"*], I-II, in "Culture", year III, nr. 47 (201), in November 2008, p. 12 - 13; nr. 48 (202), from the 4th of December 2008, p. 14-15;

Durnea, Victor. *C. Stere and his „affair of honour"* [*C. Stere şi „afacerea de onoare" de la 1894*], in „Transilvanian Review", nr. 2, in February 2009, p. 30-46;

Mamina, Ion and Bulei, Ion. *Governments and Governors. 1866 – 1916*) [*Guverne şi guvernanţi. 1866 – 1916*], Bucureşti, Silex, 1994.

Ornea, Z.. *Life of C. Stere*, vol. I-II, Bucureşti, Bucharest, Cartea românească Publishing House, 1989-1991; [ed. II, Bucharest, Compania, 2006];

Periodicals

The Truth [„Adevărul"], Bucharest, Years XI şi XII, 1898 şi 1899; cotidian „independent", cu simpatii socialiste;proprietar-director – C. Mille;

New Era [„Era Nouă"], Iassy, Year 1898;

The Event [„Evenimentul"], Iassy, Years VI şi VII, 1898 şi 1899;

The Liberal [„Liberalul"], Bucharest, Year II, 1899;

Romanian independency [„L'Indépendance roumaine"], Bucharest, Year XXII, 1898;

New World [„Lumea nouă"], Bucharest, Years V-VI, 1898-1899;

The struggle [„Lupta"], Bucharest, 1895;

The Official Monitor. The Debates of the Deputies' Gathering [„Monitorul Oficial. Dezbaterile Adunării Deputaţilor"], Bucharest, 1898-1899;

The Official Monitor. The Debates of the Senate [„Monitorul Oficial. Dezbaterile Senatului"], Bucharest, 1898-1899;

The Opinion [„Opinia"], Iassy, Years I şi II, 1898 - 1899;

The Propaganda [„Propaganda"], Iassy, Year I, 1898-1899;

Romania [„La Roumanie"], Bucharest, Years I - II, 1898-1899